

Kielemme käytäntö

raskasta kieltä. Tosin lakikielikin on kehittynyt: lyhyiden virkkeiden määrä uusissa laeissa ja asetuksissa on yllättävän runsas. Toisaalta kehitys on kuitenkin kulkenut taaksepäin: lyhyetkin virkkeet ovat alkaneet onnahdella.

Yleensä hankalaselkoiset virkkeet ovat kuitenkin pitkiä. Lähes kolmannes 21. ja 22. joulukuuta 1983 annettujen lakien ja asetusten hankalista virkkeistä on 20—29-sanaisia, viidennes 30—39-sanaisia ja jopa 17,6 prosenttia 40—49-sanaisia. Onpa joukossa yksi 56-sanainen mammutti-virkekin:

Eduskunta on 10 päivänä marraskuuta 1983 päättänyt oikeuttaa valtioneuvoston tämän määrämällä ehdoilla vastavakuuksia vaatimatta antamaan valtion omavelkaisia takauksia vuosina 1984—1986 Teollistamisrahasto Oy:n ottamien, pääomamäärältään yhteensä enintään 500 000 000 markkaan nousevien lainojen maksamisen ja muiden sovittujen ehtojen täyttämisen vakuudeksi siten, että kunkin muun kuin Suomen rahan määräisen lainan arvo lasketaan takausta annettaessa sovellettavan Suomen Pankin myyntikurssin mukaan.

Virkkeen ymmärtämistä vaikeuttaa muun muassa virkkeen sisäinen välihuomautus, joka tunkeutuu kiilan tavoin keskelle päälauseetta: »tämän määrämällä ehdoilla vastavakuuksia vaatimatta». Virkettä pitkittää myös *siten*-sanana aloitama jälkilisäys. Molemmat lisäykset voisi irrottaa omiksi virkkeikseen esimerkiksi seuraavaan tapaan:

Eduskunta on 10. marraskuuta 1983 oikeuttanut valtioneuvoston antamaan valtion omavelkaisia takauksia vuosina 1984—1986 seuraavasti:

— Teollistamisrahasto Oy:n ottamien lainojen maksamisen vakuudeksi (lainojen pääomamäärä saa olla enintään 500 000 000 markkaa) sekä
— muiden sovittujen ehtojen täyttämisen vakuudeksi.

Jos laina annetaan ulkomaan rahana, lasketaan lainan arvo takausta annettaessa sovellettavan Suomen Pankin myyntikurssin mukaan. Takaukset annetaan valtioneuvoston määrämällä ehdoilla vastavakuuksia vaatimatta.

Nykyinen lakikielemme: selkeää, epäselvää vai käsittämätöntä?

Lakitekstit ovat vanhastaan olleet vaikeaselkoisia, eikä nykytilannekaan juuri paremmalta näytä. Sama asiasisältö, joka asiaproosassa yleensä muodostaisi yhden kappaleen, on lakikielessä ahdettu yhteen virkkeeseen. Tuloksena on kankeaa ja

Kielemme käytäntö

Ei kuitenkaan pidä yleistää asioita niin, että pitkä virke olisi aina vaikeaselkoinen. Jos virkkeen rakenne on selkeä ja pituus aiheutuu esimerkiksi luettelosta, voi yli 50-sanainenkin virke olla täysin ymmärrettävä. Sen sijaan lyhyisiinkin virkkeisiin tunkeutuneet kiilalauseet tekevät tekstistä vaikeaselkoisen ja katkonaisen. Kiilalauseet tunkeutuvat läheisesti yhteen kuuluvien sanojen väliin ja hajottavat asiakokonaisuudet. Seuraavassa esimerkissä kiilalause erottaa toisistaan passiivilauseen predikaatin ja objektin:

Kotimaisten sanoma- ja aikakauslehtien hinnastoon merkityn sanoma- tai aikakauslehden julkaisijalle myönnetään silloin, kun lehti jaetaan yksinomaan posti- ja telelaitoksen välityksellä, tulo- ja menoarvion rajoissa alennusta lehdistön yleisenä kuljetustukena 1 §:n 2 kohdassa säädettyistä maksuista vuonna 1984 seuraavasti: – – .

Kiilalauseetta poistettaessa voidaan samalla muuttaa sanajärjestys asioiden tärkeysjärjestyksen mukaiseksi:

Sanoma- tai aikakauslehden julkaisijalle myönnetään vuonna 1984 alennusta 1. §:n 2. kohdassa säädettyistä maksuista, jos lehti on merkitty kotimaisten sanoma- ja aikakauslehtien hinnastoon ja jos se jaetaan yksinomaan posti- ja telelaitoksen välityksellä. Alennus on lehdistön yleistä kuljetustukea, ja sitä myönnetään tulo- ja menoarvion rajoissa seuraavasti: – – .

Koska lakikielessä edelleenkin ahdetaan suuri asiasisältö yhteen virkkeeseen, on väistämättömänä seurauksena virkkeen liiallinen kuormittuminen. Liikaa kuormaa tungetaan joko virkkeen keskelle kiilalauseiksi, kuten edellisessä esimerkissä, tai sitten kasataan attribuuttisuma virkkeen alkuun, kuten seuraavassa esimerkissä:

Jos harvemmin kuin kolme kertaa viikossa, kuitenkin vähintään 50 erillisenä numerona kalenterivuodessa ilmestyvän, keskimäärin enintään 70 gramman painoisen lehden kotimaan levikistä vähintään 50 prosenttia kuljetetaan ja jaetaan enintään kahdeksan toisiinsa rajoittuvan

kunnan alueelle, lisätään alennusta 2 kohdassa säädetystä vielä siten, että alennusta tulee yhteensä 38,2 penniä numerokappaleelta.

Virkettä vaivaa melkoinen etupainoisuus. Pääasia seuraa vasta raskaan sivulauseen jälkeen, joten sanajärjestyskin kaipaa korjaamista. Raskaat attribuutit saadaan niille kuuluvalla paikalla virkkeen loppuun vaikkapa numeroimalla alennuksen lisäyksen ehdot seuraavasti:

Alennusta lisätään 2. kohdassa säädetystä yhteensä 38,2 penniin numerokappaleelta, jos

1) lehti ilmestyy harvemmin kuin kolme kertaa viikossa mutta kuitenkin vähintään 50 erillisenä numerona kalenterivuodessa ja

2) lehti painaa enintään keskimäärin 70 grammaa sekä lisäksi

3) lehden kotimaan levikistä vähintään 50 % kuljetetaan ja jaetaan enintään kahdeksan toisiinsa rajautuvan kunnan alueelle.

Virkkeen pituus pysyi ennallaan, mutta merkitys selviää nyt ensi lukemalta. Samalla epätarkoituksenmukainen sanajärjestys muutettiin asioiden tärkeysjärjestyksen mukaiseksi.

Sanajärjestysvirhe näyttäisi edellisten esimerkkien perusteella seuraavan jonkin paremman virheen mukana. Kuitenkin pelkkä väärä sanajärjestys saattaa mutkistaa yksinkertaisenkin virkkeen. Esimerkiksi seuraavan virkkeen rakenne on yksinkertainen, mutta lukija ehtii tuskastua odottaessaan, mitä yhteistä näillä lukemattomilla viranhaltijoilla on:

Vanhemman ja nuoremman lääninsihteerin, tarkastajan, kaavoitus- ja rakennustoimen sekä asuntohallinnon tehtäviä varten, tarkastajan, kamreerin, apulais-tarkastajan, lääninkirjanpitäjän, notaarin, osastosihteerin, lääninkirjaajan, lääninarkistonhoitajan ja toimistosihteerin nimittää lääninhallitus viran oltua 30 päivän ajan haettavana.

Sanajärjestys ei kuitenkaan ole ainoa ongelma tässä virkkeessä. Luettelon keskellä on nimittäin lisäys »kaavoitus- ja raken-

Kielemme käytäntö

nustoimen sekä asuntohallinnon tehtäviä varten», joka on vielä erotettu molemmin puolin pilkuilla. Lukijalle jää epäselväksi, viittaako lisäys edelliseen vai seuraavaan sanaan vai kenties molempiin edellisiin sanoihin tai koko lisäystä seuraavaan luetteloon. Toisaalta lisäykseen voisi kuulua edeltäväkin sana »tarkastajan», jolloin vanhempi ja nuorempi lääninsihteeri nimitettäisiin tarkastajan, kaavoitus- ja rakennustoimen sekä asuntohallinnon tehtäviä varten. Saattaapa lukija vielä päätyä tulkintaan, jonka mukaan vanhemman ja nuoremman lääninsihteerin, tarkastajan, kaavoitus- ja rakennustoimen sekä asuntohallinnon tehtäviä varten nimitettäisiin tarkastaja, kamreeri jne.

Virke voidaan siis tulkita kuudella eri tavalla. Lakikielen perusvaatimuksesta yksiselitteisyydestä ei voida puhua, kun jo melko suppeaa aineistoa tarkasteltaessa löydetään näinkin moniselitteinen virke. Monitulkintainen on myös seuraava asetuksen nimi: »Asetus terveyden- ja sairaanhoidon hallinnosta Ahvenanmaan maakunnassa annetun asetuksen muuttamisesta».

Lukija erehtyy helposti luulemaan, että kyseessä on asetus terveyden- ja sairaanhoidon hallinnosta. Lopussa käykin ilmi, että tarkoitetaan asetusta toisen asetuksen muuttamisesta. Haitallinen samasijaisuus johtaa lukijan helposti harhaan. Varsinaisesti kaksiselitteinen on tässä esimerkissä kuitenkin lisäys »Ahvenanmaan maakunnassa». Ilman ennakkotietoja lukija voi vain arvata, onko kyse hallinnosta Ahvenanmaan maakunnassa vai onko asetus annettu Ahvenanmaan maakunnassa.

Säädettäessä lakeja ja annettaessa asetuksia ei tulla toimeen ilman oman alan ja myös lukuisien erityisalojen termejä. Koska nämä termit kuitenkin ovat suurelleen osalle väestöstä vieraita, täytyisi vastapainoksi kaiken muun kielen aineksen olla mahdollisimman selkeää ja yksiselitteistä. Arkielämän ilmiöitä ei kannata koristella abstraktein substantiivein seuraavan lastensuojeluasetuksen tapaan: »– – miten toteutetaan yhteistoiminta lapsen

vanhempien ja muiden hänelle läheisten henkilöiden kanssa – – ». Lauseessa lienee kuitenkin vain kyse siitä, että huostaan otettu lapsi saa tavata vanhempiaan ja läheisiä tuttaviaan.

Tällaiset yksiselitteiset ja koruttomat ilmaukset helpottaisivat niin lain laatijoiden kuin lukijoidenkin työtä. Ja ehkäpä raskas ja jyrkävä lakikirjamme saataisiin tällaisilla pienillä perusparannuksilla hieman oheneamaan ja kevenemään.

PÄIVI JYLLI